

ELM SAHƏSİ ÜZRƏ 2010-CU İLDƏ GÖRÜLMÜŞ İŞLƏRƏ DAİR HESABAT

İl ərzində elm şöbəsi tərəfindən təşkil edilən və həyata keçirilən müəyyən tədbirlər aşağıdakılardır:

1. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Təhsil İşçiləri Azad Həmkarlar İttifaqı Respublika Komitəsinin 31.03.2010-cu il tarixli, 334 nömrəli birgə qərarına əsasən 11 fənn (riyaziyyat, fizika, kimya, informatika, Azərbaycan dili, Azərbaycan tarixi, Azərbaycan coğrafiyası, ingilis dili, alman dili, fransız dili və rus dili) üzrə Ali məktəb tələbələrinin XV Respublika fənn olimpiadası (2010-cı il 26 may, Azərbaycan Texniki Universiteti).
2. Təhsil Nazirliyinin 10 mart 2010-cu il tarixli, 288 nömrəli əmrinə əsasən Təhsil Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XV Respublika elmi konfransı (2010-cu il 9-10 dekabr, Bakı Dövlət Universiteti).
3. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 08.12.2010-cu il tarixli, 1606 nömrəli birgə qərarına əsasən Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XV Respublika elmi konfransında dinlənilmiş “Ən yaxşı məruzəyə görə” akademik Şəfaət Mehdiyev adına mükafat uğrunda müsabiqə təşkil edilmiş və qaliblər mükafatlandırılmışdır.
4. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 08.12.2010-cu il tarixli, 1606 nömrəli birgə qərarına əsasən akademik Şəfaət Mehdiyevin 100 illiyinə həsr olunmuş konfrans (21 dekabr, Bakı Dövlət Universiteti).
5. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 09.07.2010-cu il tarixli, 1067 nömrəli birgə qərarına əsasən pianoçuların Qara Qarayev adına I Beynəlxalq elmi-ifaçılıq müsabiqəsi (2010-cu il 6-10 dekabr, Bakı Müsiqu Akademiyası).
6. Ali məktəb tələbələri arasında XV Respublika fənn olimpiadası qaliblərinin mükafatlandırma mərasimi (2010-cı il 29 dekabr, Təhsil Nazirliyi).

Nazirliyin digər şöbələri ilə birlikdə aşağıdakı tədbirlər hazırlanmışdır:

1. “XXI əsrdə MDB və ŞƏT dilləri və mədəniyyətləri arasında dialoq” adlı VI Beynəlxalq Forum (2010-cu il 09 noyabr, Bakı Slavyan Universiteti).
2. İSESKO və Təhsil Nazirliyi arasında 2010-cu il üzrə Əməkdaşlıq Proqramı çərçivəsində “Ali təhsil müəssisələri ilə özəl sektor arasında əməkdaşlıq” mövzusunda regional seminar (2010-cu ilin 16-18 noyabr, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti).

Dövlət Proqramlarının həyata keçirilməsi üzrə aşağıdakı işlər görülmüşdür:

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamları ilə təsdiq edilmiş Dövlət Proqramlarının (“Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”, «Azərbaycan Respublikasında 2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya» və «Azərbaycan Respublikasında 2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiyanın həyata keçirilməsi üzrə Dövlət Proqramı», “2009-2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sistemində islahatlar üzrə Dövlət Proqramı”) həyata keçirilməsi istiqamətində aşağıdakı işlər görülmüşdür:

2. İctimai elmlərin vəziyyəti ilə bağlı məsələlər ali təhsil müəssisələrində geniş müzakirə edilmiş, ictimai və humanitar elmlərin inkişafına dair konsepsiya və fəaliyyət planı hazırlanıb Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fonduna təqdim olunmuşdur;

3. Ali təhsil müəssisələrində islahatlarla əlaqədar nəzərdə tutulan tədbirlərin müəyyən olunmuş müddətdə həyata keçirilməsi məqsədilə Təhsil Nazirliyində ictimai əsaslarla Elmi-Koordinasiya Şurası yaradılmışdır;

4. Ali təhsil müəssisələrinin elmi fəaliyyəti ilə əlaqədar ümumi vəziyyət haqqında geniş hesabat və arayış hazırlanmışdır;

5. "Azərbaycan Respublikasında elmi və elmi-pedaqoji işçilərə elmi dərəcələrin verilməsi üzrə ixtisasların nomenklaturası"nın layihəsi üzərində AAK ilə birgə iş aparılır;

6. ali təhsil müəssisələrin elmi fəaliyyətinin monitorinqini həyata keçirmək məqsədilə suallar tərtib edilib və yaxın vaxtlarda həmin monitorinqin aparılması nəzərdə tutulur;

7. ali məktəblərdə elm sahəsində mövcud idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsinə dair təkliflərin hazırlanması və "Elektron elm" idarəetmə sisteminin qurulması məqsədilə ali təhsil müəssisələri tərəfindən elmi fəaliyyətdə informasiya texnologiyalarının tətbiqi vəziyyətini əks etdirən sorğu anketi doldurulmuş və AMEA-nın İnformasiya Texnologiyaları İnstitutuna təqdim edilmişdir.

8. Ali təhsil müəssisələrində elektron kitabxanaların yaradılması istiqamətində müəyyən işlər həyata keçirilmişdir: əksər elmi kitabxanalar kompyuter texnikası ilə təchiz olunmuş və İnternetə qoşulmuşdur; hazırda müvafiq kompyuter proqramının, elektron kataloqların, kitabxanaların veb-saytlarının açılması istiqamətində iş aparılır;

9. Elektron kitabxanalarla bağlı arayış hazırlanmış və Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə təqdim edilmişdir;

10. Ali təhsil müəssisələrinin kitabxana fondlarında saxlanılan nadir kitablara dair məlumatlar toplanmış və Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə təqdim edilmişdir;

11. Ümumtəhsil məktəblərində fəaliyyət göstərən kitabxanalar haqqında məlumatlar toplanmış və M.F.Axundov adına Milli Kitabxanaya təqdim edilmişdir;

12. Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasında Multimediya Mərkəzinin yaradılması məqsədilə işçi qrupu yaradılmış, həmin qrup tərəfindən Mərkəzin Əsasnaməsinin layihəsi və müvafiq təkliflər hazırlanmışdır;

13. Yeni normativ hüquqi sənədlərin layihələri hazırlanmışdır, o cümlədən texnoparklar haqqında, tələbələrin elmi-tədqiqat fəaliyyəti haqqında əsasnamələr, doktoranturaların yaradılması və doktoranturaya qəbul qaydaları;

14. Ali təhsil müəssisələrinin nəzdində fəaliyyət göstərən elmi-tədqiqat institutları və Respublika Elmi Pedaqoji Kitabxanası üçün müasir standartlara cavab verən binaların inşası barədə müvafiq təkliflər hazırlanıb Nazirlər Kabinetinə təqdim edilmişdir.

Ali məktəb elminin inkişafı.

Ali məktəb elmi ölkəmizdə aparılan elmi tədqiqatların mühüm hissəsini təşkil edir.. Ali məktəblərdə elmi tədqiqatlar həm kafedralarda, həm də elmi tədqiqat müəssisələrində aparılır. Hazırda Təhsil Nazirliyinə tabe olan 20 dövlət ali məktəbində 124 fakültə, 671 kafedra, dövlət büdcəsindən maliyyələşən 4 elmi-tədqiqat institutu, 5 elmi mərkəz və 92 elmi-tədqiqat laboratoriyası, habelə bir təsərrüfat hesablı elmi-tədqiqat institutu, Təhsil Nazirliyinin tabeliyində Təhsil Problemləri İnstitutu fəaliyyət göstərir.

2010-cu ildə ali təhsil müəssisələrində elmin infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi istiqamətində bir sıra addımlar atılmışdır: 2 elmi tədqiqat laboratoriyası yaradılmış (Bakı Dövlət Universitetində "Türkooloji araşdırmalar", Sumqayıt Dövlət Universitetində "Tətbiqi kimya"), yeni avadanlıq və cihazlar alınmışdır.

Ali məktəblərdə elmi-texniki nailiyyətlərin ümumiləşdirilməsi və yayılması elmi nəticələrin istehsalatda tətbiq edilməsi, innovasiya, ixtiraçılıq və patent-lisenziya fəaliyyəti, elmi jurnalların, dissertasiyaların, elmi məqalələrin, dərsliklərin, tədris-metodik vəsaitlərin hazırlanması və nəşri sahəsində əhəmiyyətli işlər görülmüşdür.

Elmə yönəldilən vəsaitin miqdarının artırılması nəticəsində elmi tədqiqatların müasir səviyyədə aparılması və keyfiyyətinin yüksəldilməsi təmin olunmuşdur. Əgər 2007-ci ildə ali məktəb elminə (özünüidarəetmə prinsipi əsasında fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələri – Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası, Azərbaycan Dövlət İqtisad

Universiteti, Naxçıvan Dövlət Universiteti istisna olmaqla) 1 273 888 manat vəsait ayrılmışdısa, 2009-cu ildə bu göstərici 2 dəfə artaraq 2 514 533 manat təşkil etmişdir. 2010-cu ildə 2541914 manat vəsait ayrılmışdır.

Təhsil Nazirliyinə tabe olan ali məktəblərdə 9015 elmi və elmi-pedaqoji kadr çalışır. Onlardan 871 nəfərin elmlər doktoru, 4060 nəfərin isə fəlsəfə doktoru (elmlər namizədi) elmi dərəcəsi, 899 nəfərin professor, 3140 nəfərin dosent elmi adı vardır. AMEA-nın həqiqi və müxbir üzvlərindən 61 nəfəri Təhsil Nazirliyi sistemində çalışır.

Elmi-tədqiqat işlərinin yerinə yetirilməsi üçün əsas maliyyələşmə mənbəyi olan dövlət büdcəsi ilə yanaşı digər mənbələrdən də istifadə olunmuşdur: təsərrüfat müqavilələri, beynəlxalq fondlar və təşkilatlar tərəfindən ayrılan qrantlar və s.

Ali məktəb alimləri müxtəlif beynəlxalq qrant proqramlarında da fəal iştirak etməyə başlamış və elmi-tədqiqat işləri aparmaq üçün bir sıra qrantlar udmuşlar. Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının nəzdində fəaliyyət göstərən “Neftin, qazın geotexnoloji problemləri və kimya” Elmi Tədqiqat İnstitutu Yunanıstan, Bolqarıstan, Moldova, Ukrayna, Rumıniya, Azərbaycan və başqa ölkələrin daxil olduğu “Xəzər Qara qəniz regionunun tədqiqatlar və energetika siyasəti” regional layihəsinin aparıcı iştirakçısıdır. İnstitut bu layihə çərçivəsində “Regionun enerji və geosiyasəti, Xəzər və Qara dənizi Avropa Birliyi ilə birləşdirən enerji boru xətləri”, “Ətraf mühitin modelləşdirilməsi”, “Neft və qazötürmə prosesinin təhlükəsizliyi” mövzularının rəhbəridir. Bu işlərin əsasında Qara Dəniz İqtisadi Birliyi ölkələrinin Enerji və İqlim Siyasətinin Şəbəkəsi yaradılmışdır.

Elmdə qazandığı nailiyyətlərə görə bu institutun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Elmira Ramazanova 23 dekabr tarixində İstanbulda keçirilmiş İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının XI Sammitində həmin Təşkilatın mükafatına layiq görülmüşdür.

Son vaxtlar təbii xarakterli tədqiqatların aparılmasına meyl artmışdır. Bu həm alimlərin sərbəst qərar qəbul etmək və işləmək imkanlarının genişlənməsi, həm də iqtisadi maraq amilinin daha önəmli olduğu mühitin yaranması ilə bağlıdır. İxtiralara görə alınan patentlərin sayı aşağıdakı kimidir: 1998-ci ildə 12, 2006-cı ildə 45, 2009-cu ildə 67, 2010-cu il 37 patent alınmışdır.

Respublika üzrə alınan patentlərin təxminən 30%-i Təhsil Nazirliyinin payına düşür.

Ali təhsil müəssisələri ilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası arasında əlaqələr inkişaf edir: Akademiya sistemində işləyən alimlər ali məktəblərdə tədris prosesinə cəlb olunur, buraxılış işlərinə, dissertasiyalara rəhbərlik edirlər, ali məktəblərdə aparılan elmi işlərin mühüm nəticələri AMEA-nın əlaqələndirmə şuralarında və Rəyaset heyətinin iclasında müzakirə edilir.

2010-cu ildə ölkəmizin elmi həyatında vacib bir hadisə baş vermişdir. Azərbaycan elminin tarixində ilk dəfə olaraq ölkəmizdə nəşr olunan “Applied and Computational Mathematics” (“Tətbiqi və hesablama riyaziyyatı”) jurnalı Elmi İnformasiya İnstitutunun SCI (təbiət elmləri üzrə istinad indeksi bazasına) 0,633 impakt-faktoru ilə daxil edilmişdir.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi və Bakı Dövlət Universitetinin Tətbiqi Riyaziyyat Elmi Tədqiqat İnstitutu tərəfindən təsis edilmiş və 2002-ci ildən ingilis dilində nəşr olunan bu jurnalın fəxri redaktoru professor Tamer Başar (ABŞ, İllinoys ştatı), baş redaktorları akademiklər Əli Abbasov, Fikrət Əliyev, professor Vladimir Larindir (Ukrayna). Onun redaksiya heyətinə 15-dən çox ölkənin tanınmış alimləri daxildir.

Bundan başqa məlumdur ki, 2010-cu ilin aprel ayında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında Ali Attestasiya Komissiyası tərəfindən dissertasiyaların əsas elmi nəticələrinin dərc olunması tövsiyə edilən elmi nəşrlər siyahısı təsdiq edilmişdir. Həmin siyahıya Təhsil Nazirliyi sistemindəki ali məktəblərdə nəşr olunan 35 adda elmi məcmuə və jurnal (o cümlədən, 2 beynəlxalq – yuxarıda sözügedən “Tətbiqi və hesablama riyaziyyatı” və “Mexanika-maşınqayırma”) daxil edilmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, ali məktəb alimlərinin elmi fəaliyyətinin nəticələri yalnız məqalələrdə əks olunmur. 2010-cu ildə onlar tərəfindən 416 monoqrafiya, 309 dərslük, 598 dərs vəsaiti, 1660 adda proqram və metodik ədəbiyyat nəşr etdirilmişdir. Alimlərimiz Azərbaycan elmini müxtəlif beynəlxalq elmi konfranslarda təmsil etmişdir (ABŞ, Böyük Britaniya, Yunanıstan, Rusiya, Pakistan, Türkiyə, Yaponiya, Almaniya, İspaniya, Fransa, Gürcüstan, Ukrayna, Polşa,

Portuqaliya, İtaliya, Avstriya, Hollandiya və s.). Xarici jurnallarda alimlərimizin 1978 məqaləsi, beynəlxalq konfransların materiallarında 1623 məruzə tezisi nəşr edilmişdir. Son 3 il ərzində alimlərimiz tərəfindən xarici jurnallarda nəşr olunmuş məqalələrin sayı 686-dan 1978-ə qədər, yəni 2,9 dəfə artmışdır, lakin onlardan impakt-faktoru olan jurnallarda çap olunmuş məqalələrin sayı azdır, 2008-ci ildə - 86, 2009-cu ildə - 159, 2010-cu ildə - 229 məqalə sözügedən jurnallarda çıxmışdır.

Təhsil Nazirliyi müxtəlif elmi tədbirlərin, o cümlədən beynəlxalq və respublika konfranslarının ali məktəblərdə keçirilməsinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Belə ki, 2010-cu ildə Nazirlər Kabineti ilə razılaşdırılmış siyahıya əsasən müxtəlif ali məktəblərdə 90 elmi və elmi-praktik konfrans, o cümlədən 23 beynəlxalq konfrans keçirilmişdir.

Ali təhsil müəssisələrində mövcud olan istedad potensialının müəyyənləşdirilməsində Təhsil Nazirliyi tərəfindən ənənəvi olaraq keçirilən Ali məktəb tələbələrinin respublika fənn olimpiadası xüsusi yer tutur. Müstəqillik illərində 15 olimpiada keçirilmişdir. Son illər ali məktəb tələbələrinin respublika fənn olimpiadaları Azərbaycan Təhsil İşçiləri Azad Həmkarlar İttifaqı Respublika Komitəsi ilə birgə təşkil edilir.

Mövcud elmi potensialın qorunub saxlanması və gənc kadrların hazırlanması ali məktəblər qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir.

Elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması məqsədilə ali məktəblərdə doktorantura fəaliyyət göstərir. Hazırda Təhsil Nazirliyi sistemindəki 20 dövlət ali məktəbindən 18-də və Təhsil Problemləri İnstitutunda doktorantura mövcuddur. 2009-2010-cu illərdə doktoranturaya qəbul keçirilməmişdir.

2009-cu ildə ali məktəblərdə 14 elmlər doktoru, 10 fəlsəfə doktoru və 36 birdəfəlik dissertasiya şuraları fəaliyyət göstərmişdir. Həmin şuralarda 37 elmlər doktoru və 206 fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq məqsədilə dissertasiya müdafiə edilmişdir.

Təhsil Nazirliyi hər il doktorant və gənc tədqiqatçılar tərəfindən alınmış elmi nəticələrin müzakirələrinin təşkili məqsədilə bütün elm sahələri üzrə elmi konfrans təşkil edir. 2010-cu ildə Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XV Respublika elmi konfransı keçirilmişdir.